

Dubravka Ugrešić: Samo u okruženju u kojem prevladava svastika, zvijezda može biti prijatna

Autor: [Aneli Dragojević Mijatović](#)

Objavljeno: 10. ožujak 2020. u 12:21

Ne može biti bolje, jer ne govorimo istim jezikom. To je kao da na koridi mašete crvenom mantom, čime želite uspostaviti razuman dijalog s bikom. U okruženju u kojem prevladava simbol crne svastike, a to je Hrvatska danas, simbol crvene zvijezde postaje tobože opasna prijatna. Zato je i vokabular koji koriste kritičari EPK-programa tipično nacistički

Crvena škola naslov je izložbe koja se u Rijeci otvara ovaj mjesec, u sklopu programa Europske prijestolnice kulture, programskog pravca Dopolavoro, a čija je autorica naša proslavljena spisateljica Dubravka Ugrešić. Na službenim stranicama Rijeke 2020, u najavi izložbe, stoji da se ovom izložbom Ugrešić »široj javnosti predstavlja kao umjetnica u jednome drugom žanru i mediju koji joj nisu tek poligon za ponavljanje uvježbanih tema, već prostor u kojem podjednako zaigrano i nježno skreće pažnju na neke nove motive.« Izložba je, saznajemo, inspirirana skupljanjem početnica. Naime, početkom rata u Jugoslaviji 1991. spisateljici se u rukama slučajno našla početnica iz 1957., koja je prema godini izdanja mogla biti i njezina.

»Preda mnom su najednom iskrsnula dva svijeta: davnašnji, zaboravljeni svijet početnice, koji je obećavao sretnu budućnost, i drugi, zbiljski, sadašnji, koji je tu budućnost brutalno osporavao«, kazala je Ugrešić. Ova epizoda, navodi se dalje, bila je uvod u skupljanje početnica, a rezultirala je esejom objavljenim u knjizi »Kultura laži«, ali i nizom vizualnih radova koji se predstavljaju na izložbi. Riječ je o figuricama uprizorenim scenama iz školskog života i crtežima koji su inspirirani početnicama.

Na izložbi se predstavljaju i originalni bukvari, početnice, mahom iz istočne Europe i Jugoslavije, koje je Dubravka Ugrešić skupila tijekom godina, stoji u najavi.

Participacija Dubravke Ugrešić u riječkom EPK-u već je sama po sebi nevjerojatan dobitak. Radi se o našoj najboljoj književnici, prevedenoj na više jezika, dobitnici brojnih uglednih međunarodnih nagrada, osobi za koju se veže nevjerojatna priča hrvatske tranzicije, koju smo svi na svoj način doživjeli i preživjeli, no ona je iz jedne u drugu knjigu beskompromisno secira, iako se taj motiv širi, pa cijeli svijet postaje tranzitivno mjesto, a onog sigurnog mjesta, sigurne luke, koju su nam obećavale upravo naše početnice - nema.

Rijeka, međutim, dobiva i dodatni bonus budući da se Ugrešić upravo u našem gradu odlučila predstaviti i kao umjetnica u - kako se izrazio organizator - jednom drugom žanru, sve bi trebalo prerasti i u knjigu, a koji je to žanr i što će nam »Crvena škola« donijeti, što ćemo iz nje (iznova) naučiti, pitali smo samu umjetnicu, koja je tim povodom pristala dati intervju za naš list.

Riječki projekt

– Moram odmah na početku reći da nisam »umjetnica«. Ovdje, zapravo, odgovaram na gestu onog anonimnog konzumenta umjetnosti, koji je prije početka festivala spalio stog sijena na riječkom Korzu. Taj stog sijena, prema mišljenju temperamentnog vandala, »predstavio se kao umjetnost«. Prostori galerija i muzeja odavno više nisu prostori institucionalizacije i kanonizacije umjetnosti, moderna umjetnost odavno je izašla na ulice. Međutim, jednako tako je i »umjetnost ulice« ušla u prostore muzeja i galerija. Otada traje opća zbrka oko pitanja što je umjetnost, a što se samo »predstavlja« kao umjetnost.

Međutim, isti »demokratski« proces dogodio se i u književnosti, pa da-nas svaki polupismeni pisac ne samo da može zauzeti »moje mjesto« nego ga bez pardona i zauzima. Ja nisam »umjetnica«, jedva da znam držati i kist u ruci. To što radim je amaterizam, tu nema ničega novog, to je »karaoke kultura«. Moj projekt spada u amatersku »umjetničku« gestu, koja ima više veze s nekom personalnom »arheologijom« nego s umjetničkim ambicijama. Možda je to »art intervention«? Kao predložak koristim fotografiju, iako ne umjetničku, bukvaru ili pak »proizvodim« predmete - neku imitaciju krnje lutkine kuće - koji bi se u školi predigitalnog doba mogli koristiti za oglednu nastavu, na primjer. Cilj mog projekta je oživljavanje određenog vizualnog pejzaža, koji je usvojilo barem nekoliko generacija jugoslavenskih prvoškolaca, i na njega, posve prirodno, zaboravilo. Tko, zaboga, nosi sa sobom svoju početnicu cio život!

Sve u svemu, moj riječki projekt - koji se ne bi dogodio da nije bilo zaraznog entuzijazma Petra Milata - sastoji se od fotomonografije »Tu nema ničega!« U toj fotomonografiji biti će moj esej i fotografije Davora Konjikušića. Fotografije Davora Konjikušića na trenutke poslušno prate topose spomenute u eseju, ali onda se najednom odvajaju i izvlače na površinu detalje, ponajprije atmosferu, kojih ni sama nisam bila svjesna. U tom smislu bila je to idealna suradnja. Drugi dio projekta sastoji se od izložbe »Crvena škola«, koja će biti popraćena katalogom. Tu će biti fotografije pojedinih »ekspozata«, koje je snimio Davor Konjikušić, moja četiri kratka teksta i tekst Branislava Dimitrijevića, kunsthistoričara iz Beograda, koji zahvaljujući svome dobrom ukusu, zadržava moju gestu u prostoru koji joj i pripada, dakle u prostoru osviještene amaterske geste.

Izbrisana Yu-kultura

Tema početnice sama po sebi zaziva nostalgiju jer vraća u djetinjstvo, no početnice mogu sadržavati i neku vrsta izdaje, budući da taj raskorak, odstupanje koje ste uočili, između u njima obećanog svijeta i stvarnosti u koju odrastamo, postoji uvijek, a ponekad je baš brutalan, kao što je brutalan bio za nas koji smo odrasli s početnicama u vrijeme Jugoslavije. Pioniri iz naših početnica učili su o bratstvu, jedinstvu, poštenju, iskrenosti, odanosti..., a onda su se, kada su poodrasli, međusobno bili spremni i ubijati. Jugoslavenska utopija pretvorila se u krvavu distopiju. Što je bio vaš motiv da sredovječnu publiku ponovo sudarite s njenim davnim početnicama?

– Moja osviještena amaterska gesta trebala bi aktivirati akupunkturne točke na mapi kolektivnog sjećanja. Neke će ljude, koji dijele istu prošlost, ta vrsta konfrontacije raznježiti, neke ogorčiti, a neke ostaviti posve ravnodušnima. Bit će to otprilike kao gledanje albuma sa starim fotografijama za koje uopće više nismo sigurni da su naše, obiteljske. Neke će nas fotografije mlako privući, prema nekima ćemo ostati ravnodušni, a neke će nas uzbuditi, čak i kada nismo u stanju objasniti zašto.

Koliko sam shvatila, izložba je kombinacija teksta i slike, teksta i ilustracije, teksta i figure. Početnice nas uvijek uče formama života, no forme se mijenjaju s političkim okvirom, a vi zapravo predstavljate predstavljanje jedne forme života, prizore iz života malih pionira, koji će biti izloženi poput muzeja u muzeju, poput malih ikonica naših sudbina koje pate od diskontinuiteta, kao i kultura u kojoj živimo?

– Općenito rečeno, izbrisana jugoslavenska kultura danas je neka vrsta slagaljke, a početnice su tek sitan i zanemariv fragment u toj slagaljci. Vlasti političkih konstelacija koje su se u ratničko-demokratskoj euforiji izrodile iz Jugoslavije sistematski su brisale Jugoslaviju iz naše kolektivne memorijske kartice. Drugim riječima, ubili smo Jugoslaviju, a već je trideset godina nismo u stanju sahraniti. U materijalu kojim sam se služila mene je, priznajem, manje zanimala ideologija, a više vizualni dio. Imam malu kolekciju socijalističkih početnica i sve su izuzetno vizualno lijepe. Crtež je realističan, boje su neobične, čas jarke, čas prigušene.

Pojednostavljenije crteža i pastelne boje doći će kasnije, kao nov, tobože moderan stil. To što je za mene vizualno osiromašenje, za druge je vizualno rasterećenje. I o sadržajnom i ideološkom aspektu može se govoriti. Kada se, na primjer, uspoređi partizanska početnica iz 1944., te poslijeratne početnice s početnicom iz 1957. godine, onda se jasno vidi kako je u roku od petnaest godina izbrisan dobar dio ideološkog materijala. Prije svega nestaje Titova fotografija. Za mene je najveće otkriće bila činjenica da su sovjetski bukvari iz otprilike istih godina bili puno »moderniji« od jugoslavenskih. Tamo mame studiraju na fakultetima, dok u mojoj početnici mame kuhaju ručak. U sovjetskim bukvarima puno su prisutniji urbani prizori, dok u jugoslavenskima, onima iz moga doba, dominiraju ruralni prizori.

Pop-art/soc-art

Odrastanje je samo po sebi šok, no što se događa kada se ova javna, politička sfera, tako snažno prelomi s našim privatnim sjećanjima, memorijama? Jesmo li društvo, ako smo uopće društvo, šokiranih pojedinaca, bojažljivih ljudi, onih koji su izgubili tlo pod nogama, pa i na hladno pušu; onih koji su iznevjereni, pa grčevito traže nove vrijednosti i toteme da se za njih zavežu i o njih ponovno ovjese? No i sreća i nesreća sada su privatne, privatizirane kategorije: svu odgovornost kapitalizam prebacuje na pojedinca »koji si je sam kriv« ako je neuspješan, dok kontekst, sistem, ostaje ispod radara i ne preispituje se.

– Nakon Drugog svjetskog rata, s katastrofalnim brojem žrtava i jednako katastrofalnom devastacijom, trebalo je tek nekoliko godina da se Europljani, i zapadni i istočni, ipak osove na noge. Iduće godine bit će točno trideset godina od početka rata, a rat je u većini hrvatskih glava

još uvijek prisutan. Kako to? Nije li Hrvatska ostvarila svoj tisućljetni san, ne bi li to trebao biti razlog za novi polet. Hrvati se, suprotno svim očekivanjima, već trideset godina ponašaju kao žrtve. Oni su historijske žrtve tuđina-osvajачa, žrtve fašističkog režima, žrtve komunističkog režima, žrtve jugoslavizma i srpske represije, žrtve odrastanja u zemlji u kojoj nije bilo jogurta...

Samopozicioniranje osobe kao žrtve je komotna pozicija. Ako ste doživotna žrtva, onda ne možete biti baš nizašto odgovorni. To kukanje, jamranje, to samosažaljivo zavijanje slušam već trideset godina. Jamraju Srbi, i oni su žrtve, jamraju svi. Upravo takva društvena konstelacija i omogućava neprekinutu, bezobraznu eksploataciju svake vrste, koju brutalni Hrvati sprovede nad Hrvatima - žrtvama, uvjeravajući ih pritom da im to sve rade Srbi, komunjare, emigranti, pravoslavci, »pederi«, žene, crnci, ili tko već ne.

Ova forma izložbe podsjetila me - a i sami ste nas u svom romanu »Lisica« vratili u vrijeme ruske avangarde, što je meni najdraži dio romana, jer sam i Pojmovnike (Pojmovnik ruske avangarde, devet svezaka, ur: Aleksandar Flaker, Dubravka Ugrešić, 1984.) čitala kao neku rusku bajku - na za taj period karakterističnu formu kolaža, kao kombinaciju teksta i slike, koja ima za cilj prikazati, uvjeriti, dočarati, gotovo začarati. Koliko je ta forma općenito prisutna, da pisac, pjesnik, riječi »potkrjepljuje« i crtežom, figurom? Kako ste slagali te jukstapozicije i zašto?

– Rusi su, na primjer, razvili pandan pop-artu, umjetnički pokret soc-arta na čelu kojega je bio Ilja Kabakov. Bio je to pokušaj osvještavanja ideološki kontaminirane sovjetske svakidašnjice, preko isticanja detalja, stereotipa u govoru, vokabularu, u jeziku, bilo da se radi o jeziku kućnih redova, jeziku školskih čitanki, novinskim stereotipima, stereotipima svakidašnjeg govora... Sovjetski umjetnici, poput Kabakova i mnogih drugih, obavili su svoj posao artikuliranja epohe socijalizma, ponajviše u vizualnim umjetnostima. Rusi, Mađari, Česi, Poljaci ostavili su o svome životu u komunizmu, kao i o svome nezadovoljstvu životom u komunizmu, hrpe materijalnih svjedočenja i dokaza, kao i cijelu jednu »podzemnu« kulturu složenu od filmova, književnosti, vizualnih umjetnosti, kazališta, performansa i disidentskog političkog djelovanja... Jugoslavenski umjetnički doprinosi su u tom smislu bili brojčano, iako ne i vrijednosno, skromni: Makavejev, Žilnik, nešto malo u vizualnim umjetnostima, ponešto u književnosti. Ispada da ta zajednička točka iritacije za Jugoslavena nije bio komunizam nego komunističke »nekretnine«, tko će što zgrabiti, i tko će zgrabiti više.

Jugoslavija je bila tik pred raspadom, ali još uvijek cijela kada se začela ideja o »Leksikonu Yu-Mitologije«. Imala sam osjećaj da će se uskoro sve urušiti i nestati i na samom početku raspada napisala sam prvi esej na tu temu. Konfiskacija pamćenja. Nakon odlaska iz Hrvatske, kada sam se našla u Amsterdamu, pokušala sam zaraziti svoje studente s projektom sjećanja na jugoslavensku svakidašnjicu. Tu se začeo projekt, koji su moji studenti u konačnici napustili, ili su ih izgurali drugi ljudi. Sve u svemu, projekt su kao raskošno komercijalno knjižno izdanje realizirali ljudi koji s projektom nisu imali nikakve veze. Oni su na sve to položili svoj copy right, zabranjujući drugima (ponajviše teatarskim grupama) da realiziraju nešto slično. Pa ipak, to sjećanje za koje sam ja u before-google vremenu mislila da će zauvijek nestati, oživjelo je zahvaljujući digitalnim medijima. Konfiskatori pamćenja, osobito u Hrvatskoj, radili su žestoko, brzo, uz zdušnu pomoć crkve, prilježnih edukatora, sveučilišnih profesora, novinara, vlasti, i tako

sagradili državu na lažnim povijesnim temeljima. Nadali su se da će odgojivši zombije duže ostati na vlasti. Trebalo je gotovo tri desetljeća da stasa generacija koja se ne da prevariti. Ti mladi ljudi školuju se na inozemnim sveučilištima, ali i na domaćim studijima, u Ljubljani, Zagrebu, Sarajevu, Beogradu, Podgorici, Prištini, Skoplju. Mnogi već djeluju i kao predavači, u inozemstvu i »kod kuće«. Međutim besramni konfiskatori pamćenja i dalje su među nama. Kolinda Grabar Kitarović, teško traumatizirana nestašicom jogurta, spada u većinu.

Riječki EPK krenuo se brendirati kroz ideju o multikulturnoj Rijeci, ambiciozno promovirati koncept različitosti, slaviti antifašizam, na otvorenju se pjevala »Bella Ciao«... Kažem ambiciozno, jer se taj koncept sada pokazuje kao krajnje subverzivan. Izreći da su partizani oslobodili zemlju 1945. danas je subverzivno jer kod nas očito nema konsenzusa ni oko te povijesne činjenice, pa je tako i otvorenje EPK-a naišlo na osude, čak i prijetnje dijela javnosti, kojoj smetaju i EPK-programi koji operiraju sa zvijezdom kao simbolom, koriste zastavu bivše države kao povijesni fakt, da ne kažem artefakt, u sebi imaju poneki prefiks jugo- i slično. A i »Crvena škola«, koliko sam vidjela, već je naišla na neka propitivanja iako još nije ni postavljena. Kako vam se sve to skupa čini? Vjerujem da vas ne čudi, no kao da je sve gore...

– Ne može biti bolje, jer ne govorimo istim jezikom. To je kao da na koridi mašete crvenom mantom, čime želite uspostaviti razuman dijalog s bikom. U okruženju u kojem prevladava simbol crne svastike, a to je Hrvatska danas, simbol crvene zvijezde postaje tobože opasna prijetnja. Zato je i vokabular koji koriste kritičari EPK-programa tipično nacistički. Evo nekoliko citata iz vokabulara jednog od ljutih kritičara.

Uloga umjetnosti »da poučava i oplemenjuje«, tvrdi ta osoba, koja svakako nije profesor estetike, a »riječki spektakl to definitivno nije«; sve to nisu umjetnici, nego »propagatori i propagandisti jedne duhovno i moralno bankrotirane ideologije jugoslavenstva«; sve je to »slika jedne izopačene manjine«, koja pritom »vlada kulturnim prostorom«. Tu su zatim i sintagme »perverzna umjetnost«, »degenerativna umjetnost«, »boljševički sotonizam«, »moralne nakaze«, »nakaradna jugoslavenska izopačena kultura«, koja, dakako, nanosi »veliku štetu hrvatskom narodu«.

O, Jugo – O, gujo

U vašoj zbirci eseja »Kultura laži«, u kojoj i jest tekst »Početnica«, slijedi meni osobno vrlo upečatljiv esej o palindromima, formama koje simboliziraju povratak, isto se čitaju i s lijeva na desno i s desna na lijevo, poput, kako navodite, vapaja: O, Jugo – O, gujo. Čemu taj strah, koji se javlja kod nekih, da u svemu vide Jugoslaviju i njen prijeteci povratak?

– Konstantni strah od Jugoslavije i tobožnjeg komunizma zapravo je strah od konfrontacije s vlastitim dubokim porazom. Kroz proteklih trideset godina hrvatski glasači i hrvatski vlastodršci akumulirali su poraz na svim razinama. Toliko totalitarnog straha - koliko ga danas ima u

slobodnoj demokratskoj republici Hrvatskoj - nisam vidjela ni u Sovjetskom Savezu za vrijeme Brežnjeva.

Na predavanju u Sloveniji jedna djevojka vam je rekla da dok čita vaša djela ima osjećaj da to što su vas (hrvatski nacionalisti) 90-ih prozivali vješticom (poznati slučaj medijskog progona člankom »Vještice iz Rija«, u kojem se proziva Dubravku Ugrešić i još četiri ugledne hrvatske intelektualke), da vam je to zapravo dalo moć. Moguće je da je mislila da vam je to dalo dodatnu snagu i dodatno vas odredilo kao osviještenu autoricu. Taj lik žene-vještice u međuvremenu je, čini mi se, ušao u popularnu kulturu na način da danas ima prizvuk kao da je riječ o nekoj ženi-zavodnici, fatalnoj ženi, »uspješnoj ženi«... Umjesto žene-žrtve ispada da je bolje biti i žena-vještica. A najbolje je i dalje biti žena-majka-kraljica. Ponekad mi se čini da je taj patrijarhalni mentalitet društva koje svoju zadrtnost slavi kao kulturnu tekovinu, možda i jedina konstanta u svim političkim sistemima koji su vladali ovim prostorima, te izvor svog zla? Meni je primjerice »Baba Jaga«, poprilično kasno nažalost, pomogla rasvijetliti što se u stvari događa...

– Vještica može imati značenje i snagu samo u imaginariju duboko primitivnih kršćanskih sredina, a suvremena Hrvatska je, gledajući, dakako, to što je prosječnom oku i uhu dostupno, ta duboko primitivna katolička sredina. Samo u konstelaciji gdje Adam ima moć, Eva može predstavljati opasnost. I samo u konstelaciji gdje su muškarci egzekutori, lov na vještice može biti legaliziran. Nedavno se neko hrvatsko provincijsko mjesto diglo na noge komemorirajući smrt nekoliko popova koje su nakon Drugog svjetskog rata navodno ubili partizani. Smrt nekoliko popova prikazana je kao tragična žrtva koju je crkva podnijela za svoje vjernike. Pritom svi zaboravljaju na činjenicu da je Katolička crkva vršila sistematski genocid nad ženama diljem Europe od 12. do 17. stoljeća.

Desetine i desetine tisuća vještica spaljeno je u Europi, a Vatikan se nikada službeno nije ispričao zbog genocida. Koliko samo traje seksualno izživljavanje popova nad djecom, pa nikom ništa. Je li ikada itko stvarno odgovarao za tu vrstu zločina? Međutim, većina hrabrih hrvatskih muževa i dalje vjeruju da su žene vještice i da su gay parovi najveće zlo na ovome svijetu. Većina hrabrih hrvatskih žena i dalje liže oltare i podržava crkvenu politiku protiv abortusa. Hrabri hrvatski mladići rukom izvlače maternice iz djevojačkih utroba i za svoj zločin dobivaju jedva četiri godine zatvora, jer su malo više popili pa se ničega ne sjećaju. Hrabri i pravdoljubivi hrvatski roditelji i dalje dopuštaju da njihova vlastita i tuđa djeca budu seksualne žrtve na božjim oltarima.

Kreatori i vandali

Kazali ste da vam je termin »kreativna industrija« jedan od najodvratnijih, jer unutar nje niste pisac nego »content provider«, radnik kojeg ta industrija iskorištava i romantičar na kojem parazitira. Kako u tom kontekstu gledate na fenomen Europskih prijestolnica kulture? Njihova je funkcija i da ekonomski malo podignu industrijski propale gradove, pa i preko te »kreativne i kulturne industrije«.

– Što se inicijative Europskih prijestolnica kulture tiče, čini mi se da je to jedna od najpozitivnijih inicijativa europske kulturne administracije. U kulturni fokus uvučene su zapostavljene kulturne

sredine koje nemaju dovoljno financijskih sredstava, niti pak političke moći, da bi »pustile svoj glas« i upisale se na europsku kulturnu mapu. Rijeka je već samom najavom svog kulturnog koncepta izvukla na površinu temeljni problem hrvatske kulturne scene. Grubo rečeno, hrvatska kultura podijeljena je na »kreatore«, koji su u manjini, i na »vandale«, koji su u velikoj većini. Prije gotovo trideset godina Franjo Tuđman je najavljujući svijetlu budućnost u nekom svom govoru, rekao da će sada hrvatski narod konačno moći pjevati pjesme, svoje lijepe hrvatske pjesme. Ta je izjava imala jaki emancipatorski potisak, baš kao i ona Miloševićeva da Srbe »odsada nitko neće smeti da bije«. Na hrvatsku kulturnu scenu nahrupila je neviđena gomila »gluhih pjevača«, krenuli su svi ti Thompsoni, arlaukanje, gange i rere, književni uratci, pornografija, generalski memoari, vrdoljaci i sedlari, tradicijska kultura, tancanje i drmusanje, crkveni performansi, opća nacionalna i nacionalistička kičERICA, koja je svim sredstvima izbijala nacionalni identitet. Čini se da su za vrijeme komunizma participanti u kulturi znali »svoje mjesto«, pa je tako s ikoničkom komedijom Ive Brešana »Predstava Hamleta u selu Mrduša Donja« fenomen komunističkog populizma »stavljen na svoje mjesto«.

S hrvatskim nacionalizmom profesionalizam – pritom svaki, od liječničkog do umjetničkog – stjeran je u kut. Proizvodnju umjetnosti, pa tako i arbitražu nad tom proizvodnjom preuzeli su rodoljubivi amateri: policajci, dragovoljci, generali, političari, advokati, beskarakterni mediji, edukatori, knjižničari, galeristi, fondovi za kulturu, komisije za poticanje raznoraznih stvaralaštava... Umjesto kriterija provjerljivog profesionalizma, uveden je kriterij neprovjerljivoga rodoljublja. Simboličnim činom spaljivanja »Stoga sijena« Ivana Kožarića, koji najavljuje »početak žetve kulturnih događaja«, svoju participaciju u kulturnim događanjima najavili su »vandali«, većinski sudionici. Je li itko za ovih trideset godina načinio popis njihovih šteta?

Spaljivanje vještica

Prisjetimo se načas... Sve je započelo prije trideset godina spaljivanjem »hrvatskih vještica«. Gdje smo danas, osim što se repertoar evidentno proširio na žene koje su zbog raka operirale dojku i o tome javno govore, na homoseksualne parove koji usvajaju djecu, na izložak koji najavljuje »početak žetve kulturnih događaja«. Kulturno nepismeni ljudi vladaju ne samo novcem izdvojenim za kulturu, oni su i edukatori, oni potiču kulturni vandalizam, koji po svojoj žestini nimalo ne razlikuje od talibanskoga. Prisjetimo se medijskog molestiranja glumice Mire Furlan, kontinuiranog izгона nepoćudnih intelektualaca i umjetnika iz hrvatske sredine, kontinuiranog cenzuriranja, zastrašivanja i psihološkog iscrpljivanja Viktora Ivančića, Predraga Lucića, Borisa Dežulovića i drugih novinara i novinarki, autora i autorica. Prisjetimo se recentnih primjera kao što su fizički napadi na kazališnog redatelja Olivera Frlića, na konceptualne umjetnike kakav je Siniša Labrović i drugi.

Prisjetimo se koliko je vrijednih spomenika srušeno ili devastirano, i to spomenika kojima se svijet danas divi, a koliko je spomeničkih rugoba podignuto. Koliko je škola srušeno ili naprosto zatvoreno? Nama su od prvoga dana hrvatske nezavisnosti zavladaali nepismeni, inferiorni i neadekvatni ljudi, koji nemaju baš ništa za ponuditi osim svoje mucave rodoljubne dreke. Oni su gospodari situacije, njihovom su vandalizmu vlasti davale zeleno svjetlo. Nije li sve započelo s čišćenjem knjižnica i paljenjem knjiga (što, inače, spada u nacistički historijski repertoar)? Nije li tadašnje Ministarstvo kulture dalo naputak? Zato se danas nakon trideset godina bogate i

uspješne vandalističke prakse ne treba zgražati nad tim da je riječki EPK započeo s paljevinom Kožarićeva umjetničkog eksponata. Ne zaboravimo, poznati intelektualci, profesori, humanisti, književnici, slikari, kipari, ministri, urednici, režiseri neodvojivi su dio hrvatske vandalske kulture. Hoće li riječki program imati snage da takvu sramnu kulturnu konstelaciju, situaciju, barem malko protrese, ako već ništa drugo. Hoće li napokon i pokoji sudionici prestati tražiti zaklon u svetoj »autonomiji umjetnosti« i iskazivanju prezira prema »politizaciji umjetnosti«? Hoće li itko imati petlje da kaže glasno i jasno, e, sada je dosta. Nemam odgovor na to pitanje, ali već svojim pristankom da sudjelujem u riječkom programu, iskazujem toplu nadu da će s Rijekom stvari krenuti nabolje.

Nacionalizam i pljačka ruku pod ruku

Izjavili ste da smo se 1989. svi veselili padu Berlinskog zida, a 1991. su se, mislim da ste tako kazali, samo budale veselile podizanju novih zidova na Balkanu. Meni se čini da je ta paralelna tranzicija, politička i ekonomska, međusobno uvjetovana; nacionalizam i neoliberalizam paralelno su osvajali prostore.

- U pravu ste. Ja bih samo riječ »neoliberalizam« zamijenila jednostavnijom i jasnijom, a to je »pljačka«. Nacionalizam i pljačka išli su u jugoslavenskom tranzicijskom paketu ruku pod ruku. Demokratizacija, nacionalni identiteti, jugoslavenski komunizam, retorika oslobođenja od represivne jugoslavenske državne konstelacije i slično - sve je to poslužilo kao politički alibi za голу pljačku. Za Hrvate je 1991. nešto poput Bašćanske ploče: primitivan tekst o brutalnom preuzimanju nekretnina.

Bez moralnih standarda, teško je uspostaviti bilo koje druge

Često govorite da je digitalno doba zamijenilo Gutenbergovo doba, i da to nevjerojatnom snagom, kapilarno, utječe na naše živo te: **svatko može biti pisac, svačije iskustvo je već samo po sebi dovoljno da ga se podastre publici, doslovno po onoj »život piše ro-mane«.** U tom smislu, gube se kriteriji, javlja se fenomen fake newsa, alt-righta, radikalnih konzervativaca umotanih u moderno ruho, a i metode tlačenja su digitalne... U tom kontekstu motivi iz socijalističkih početnica djeluju - sami ste spomenuli - pomalo naivno: rečenice, parole, figurice, poput malih igrokaza, malih ikona, gotovo jaslica, krajnje bezopasnih... **ispravite me ako griješim. No imaju li ipak neku projekcijsku snagu za budućnost ili ih je »loša prošlost« trajno odredila? A možda tek sami sebe, tako male, želimo zagrliti i reći...**

– Čini se da danas malošto ima snagu. Društvo koje je zaboravilo na neke temeljne moralne standarde (i ako baš hoćete, da, one biblijske), nije u stanju uspostaviti ni bilo koje druge.

<http://www.novilist.hr/Kultura/Dubravka-Ugresic-Samo-u-okruzenju-u-kojem-prevladava-svastika-zvijezda-moze-bit-prijetnja>

